

Haybatali ostobning kuchsiz nuriga yelkasini toblab o'tirgan kampiriga parvo qilmay to'g'ri otxonaga kirib ketdi. Pastki tomoni yer chizadigan bo'lib qolgan omonat eshikning xunuk g'ijirlashini eshitgan kampir "keldingizmi?" deganday otxona tomon qarab qo'ydi. Ichkaridan otning pishqirishi, keyin unga urilgan shapatining, so'ngra cholning "ha, jonivor!" degan ovozi keldi. Kampir tizzasini ushlaganicha asta o'rnidan turib, pastak bostirma tomon yurdi. Bir tutam g'o'zapoya olib qirs-qirs sindirdi-da, o'choqqa tashladi. Hali qo'ri so'nmagan o'choqda g'o'zapoya bir oz tutab turdi-da, keyin alanga oldi. Otxonaning eshiqi yana g'ijirladi.

Cholning bo'g'iq yo'tali eshitildi. Ovqatning tuzini totayotgan kampir unga qarab:

БТ"Мuncha hayallamasangiz, sho'rva bo'tqa bo'lib ketdi-ku,-dedi.

БТ"Samovorxonaga chiqsam Shonazir, Mamayusuf, Abdulatiiflar o'tirishgan ekan. Biroz hangoma qildik.

БТ"Hangomangiz ham qursin. Uchta chol yig'ilsa xotinlardan battar ezma bo'lb ketadi.

БТ"Ezmalikda uloq xotinlarda ketgan. To'rtta gapimiz ham ezmaliq bo'ldimi? G'iyos tikkanning o'g'li to'yga ayтиб ketdimi?

БТ"Eski raisning o'g'limi? Ikki kun burun aytgan.

БТ"Ertaga uloq berarkan.

БТ"Uloqbersa menga nima?

БТ"Eski chopon bilan paxtalik shimni olib qo'y.

БТ"Nima??

БТ"Telpkniham...

Haybatali shunday deb uyg'a kirdi. Kampirning qoshiq tutgan qo'li muallaq turib qoldi. "Chol esini yeb qo'yibdi", deb o'yladi. Eski chopon, shim, telpak bekorga olinmaydi. Demak, yana uloq chopmoqchi. Ikki yil burun-ku, oyog'i sinib qancha azob chekkan edi. Ko'cha-ko'yda birovga so'zini bermay yurgan odamning to'shakda yotishi oson ekanmi? O'zigma azob cheksa mayli-ya, injiqlik qilaverib kampirini qancha qiyndi. Baribir adabini yemabdi. Oyog'ida hali ham og'riq bor-u, biroq kampiriga sezdirgisi kelmaydi. Shu yoshga kirib uloq chopmasa kimning ko'ngli qolarkan? Yoshligida boshqa gap edi. Qamchin o'ynatib ot choptirishini kampirning o'zi ham yaxshi ko'rardи. Dovyurakligi yoqib qolmaganida bu uloq jinnisiga u dunyo bu dunyo turmushga chiqmasmidi... Bir ko'zini ham o'zi yedi. Uloqda menga teng keladigani yo'q deb yurgan odam ko'zidan qamchi yeb ko'r bo'lib qolsa-ya! Kampir "endi uloqni tashlar", desa bir ko'z bilan yana yigirma yil uloqchopdi.

Kampir cholining izidan qarab turib shularni xayolidan o'tkazdi-da:"Yo'q, unga bir balo bo'lgan. Yo gap talashgan, yo kerilib qo'yan..." degan to'xtamga keldi.

Kampir ikki kosaga ovqatni suzib olib kirdi. Haybatali uloq haqida boshqa gap aytmadı. Ovqatlangach, otxonaga chiqib yana oti bilan ovora bo'ldi. Kampir uning izidan qarab: "gapi rostga o'xshaydi", deb qo'ydi-da, cholining qaytib kirib, xotirjam o'tirishini kutdi. Kiravermagach, televizorni qo'ydi. Sochini beo'xshov turmaklagan qizni ko'rdi-yu, qarg'anib, murvatni burab bo'lak tasvirga oldi. Bunisi ham yoqmagach, "shiq" etib o'chirib qo'ydi. Bu orada chol kirib o'tirdi.

БТ"Ha, nega o'chirding?-dedi televizorning pardasini tushirayotgan kampiriga.

БТ"O'laqolsin, ko'radig'on narsasi yo'q. Gapirishgani gapirishgan. Tuxumdan chiqishgan dono bo'libqolishgan.

БТ"Senga hadeganda o'yinu ashula bo'lsa...

БТ"Gap kerak bo'lsa, qo'yib ko'ravering.

Kampir shunday deb joyiga omonat o'tirdi. Ko'rinishidan choli bilan arazlashib hoziroq onasinikiga jo'nab qoladiganday edi.

"Qarigani sayin fe'li nozik bo'lib ketyapti,-deb o'yladi Haybatali.-Yoshligida neppa-nozingina edi. Sho'x edi, ko'nglida kir to'planmasdi. Xotin kishi qarimasin ekan-da... "Olamni lobar qizlar bosib ketganu vaysaqi xotinlar qaydan paydo bo'larkin?" deb bekor aytishmagan. Oldinlari uloqning daragini eshitsa, narsalarni o'zi tayyorlab qo'yardi. Borib tomosha qilishni qo'ymasdi. Tomosha qayda! U boshqa xotinlar oldida maqtangani borardi. Eri uloqda tengsiz chavandoz bo'ladi-yu, maqtanmaydimi! O'sha damlar o'tib ketdi-da! Bu kampir tushmagur bir pasda aynib qoldimi? Yo men qaridimmi? Menga achinyaptimi? Yo'g'e, qarish yoshga qaraydimi yo kuchgami? Yoshga qarasa, to'g'ri, men taslim. Kuchga qarasa... buni kampirning o'zi ham yaxshi biladi. Biladi-yu, lekin sir boy bermaydi. Kampirning dardi boshqa. Ikki o'g'ilni ko'z tikib o'stirdig-u, ikkovi ham shaharda yashashni orzu qilib ketdi. Shaharning nimasi yaxshi ekan, hayronman. Kasaldan boshi chiqmaydi. Qachon qarasang javoni to'la dori. Topgan-tutganining yarmi shu dori-darmonga ketsa kerak. Kampir mana shunga toqat qilolmaydi. O'g'illariga kuchi yetmaydi. Alamini mendan oladi. Boshqa chorasi yo'q bechoraning. "Shaharda turmay, bag'rimizga qaytib kelinglar!" deb qattiqroq aying", deydi. Hozirgilarga qattiqroq gap aytib bo'larkanmi? Qaerda tursa ham boshi omon bo'lsa, nonini halollab yesa bas. Kampir yolg'izlikdan xafa, ha, mendan emas. Yolg'izlik qiy nab yubordi boyaqishni. Endi... menda ham iloj yo'q-da! "O'g'illar ko'nishmasa qizimizni ko'chirib kelaylik", deydi. U dunyo-yu, bu dunyo aklga sig'maydigan narsa bu. Ichkuyov bo'lishga ham, ichkuyov qilishga ham toqatim yo'q. Kampir buning farqiga yetmaydi, gapiraveradi...

Yoshligida boshqacha edi... Uning o'tirishini qara-ya! Yulishga shaylangan mushukning xuddi o'zi! Ertaga uloqqa chiqishimni bilib, to'nini teskari kiyib oldi. Nodon kampir-a... ertaga uloqqa oxirgi marta chiqaman. Buni hozircha hech kim bilmaydi. Bilmagani ham durust, bo'lmasa iltifot qilib qolishadi. Yo'q menga siylov-u, iltifotlar kerakmas. Sovrinni o'z kuchim bilan olaman. Ha, hali uloqda Haybatalidan ustun keladigani yo'q. Yana besh-o'n yil ot choptirib yurishim ham mumkin. Lekin izzat borida etakni yopgan ham ma'qul. Ertaga uloqni solimching oyog'i ostiga tashlaymanu "birodarlar, endi uloq yoshlarniki, bizga uzr", deyman. Ertaga Homidbek yonimda tursa, ko'nglimni to'q tutardim. Yordamiga muhtoj bo'lmasman-ku, har holda yonimda hay-haylab ot choptirib yursa, mador bo'ladi. Ammo bu bola ancha pishiq chiqdi. Otasiga o'xshamaydi. Otasi birovning haqidan hazar qilmaydi. Yulishdan uyalmaydi. Bu bola boshqacha. Mendan keyin uloqning oldi yigit shu bo'ladi. Sovrinni olib, hammaning oldida shu bolaga topshiraman. "Homidbek o'tynatsa, Haybatali uloqqa kelibdi, deyaveringlar", deyman. Mening shogirdim kim ekanini bilib qo'yishsin.

Darvoqe, bu bola tushmagurning uloqdan xabari bormikin? Aytishganmikin? Kelib-ketay ham demaydi... Yo ertalab kelarmikin? Har holda,"menga yaqinroq bo'l", deb qo'yishim kerak... Obbo... kampir judayam shumshayib oldi-yu... ko'nglini olmasam bo'lmaydi shekilli..."

Haybatali shularni xayolidan o'tkazib kampirini gapga solmoqchi bo'ldi.

БТ"Hali raisni ko'ruvdim,-dedi salmoqlab.

БТ"Ahmadalining ishini gaplashdingizmi? "O'g'limni chaqirtirib, biror durustroq ish ber", demadingizmi?

БТ"Yo'q, buning mavridi bo'lindi. To'yning tashvishi bilan yurgan ekan. To'yni kattaroq qilsamu uloqbersam, deydi.

"tusharkan", do'si yoki "Dekan qaynatning uloqasini" deb qoldigandigan joy -pakkadan sal nariga o'tganini ko'rib, "shunchaki chiqqandir", debqo'ydi.

Solimchi echki tulupini o'rtaga tashladi. Maydonni chavandozlarning qiyqirig'i bosdi. Uloq yerdan uzildi. Bir necha uloqchi to'pdan ajrab, otini surdi. Shundagina Haybatali otiga qarsillatib bir-ikki qamchi bosdi. Ot dupurlari orasida uning "Ol, ha, ol!" degan qichqirig'i eshitildi. Uloqni taqimiga bosgan otliqqa yaqinlashgach, qamchinni tishlab, engashdi. Tizginni chap qo'li bilan ushlab, o'ng qo'lini uloq sari cho'zdi. Bu orada otliqlar ko'ndalang bo'lishib, ularning yo'lini to'sishdi. Orqadagi dupurlar ham yaqinlashdi. Vaqt boy berilishi mumkinligini sezgan Haybatali tizginni qo'yib yuborib, ikkala ko'li bilan uloqqa yopishdi-da, siltab tortdi. Ololmadi. Yana tortdi. Shu paytda kimdir uning otini qamchiladi. Ot o'zini chapga oldi. Haybatali uloqni qo'yib yubormay yana siltab tortdi. Oqliqlar "iyuv, iyuv!" deb qiyqirishib ularni o'ray boshladilar. Haybatali bu safar juda keskin siltab uloqni tortib oldi-da, otni niqtadi. Ot tezlashdi. Haybatali uloqni taqimiga bosib, qamchinni qo'liga oldi.

"Ol, ha, ol!" deb qichqirdi. U qamchi bilan otning goh u sag'risiga, goh bu sag'risiga urar, bu harakati bilan yaqinlashmoqchi bo'layotgan chavandozlarini bezitib turardi. Shunda ham bir-ikki dovyuraklar uloqqa chang solishga jur'at etdilar.

Yo'lning yarmi o'tilganda to'dada o'n-o'n besh chog'li chavandoz qoldi. Ko'pchilik ularning qaytishlarida yo'llarini to'sish maqsadida to'xtab, qulay joylarni tanladilar. Haybatali otga qamchi urayotgan paytida yon-atrofga qarab Homidbekni ko'rmadi. "Yo'l poylayapti shekilli", deb achchiqlandi. U yoshlidan yo'l poylovchilarni yoqtirmaydi. "Halol uloqchi pakkadan marragacha olishishi kerak, tayyorini tortib olish nomardning ishi", deb Homidbekka necha aytgan edi.

Chavandozlar marraga yaqinlashganlarida to'da yanada quyuklashdi. "Iyuv, iyuv!", "Ol!", "Bos!" degan qichiqliqlar, otlarning pishqirishlari kuchaydi. Ayniqsa marra atrofida oyoq qo'ygani joy topilmadi. Chavandozlar to'dasi ko'lanka singari chayqalar, otlar og'zidan oppoq ko'pik sochar, qamchinlar sharaqlar, qiyqiriq bir zum tinmasdi.

Haybatalining yo'li butkul to'silgan, ot faqat burnini kerib pishqirar, sakrashga chog'lanardi. Bir necha qo'l baravariga uloqqa yopishar, lekin Haybatali taqimini bo'shatmasdi. Uloqning bir qo'l, bir oyog'i allaqachon yulib olingan, uni ushlab tortib olish ancha qiyinlashgan edi. Haybatali bu ahvolda marraga o'tib bo'imasligini bilib, otni qaytardi. To'da soya singari unga ergashib biroz siyraklashdi. Haybatali otni temir yo'l tomon soldi. Keyin boshqalar uchun kutilmaganda shart orqaga burildi. Uni yana o'rab ola boshladilar. Marraga yaqinlashganida kimdir yana uning otini qamchiladi. Yuziga ko'zi aralash bir narsa "shilt" urilib, jon achchig'ida ingrab yubordi. Birdan bo'shashib, oyog'idan kuch ketdi. Kimdir bir siltashda uloqni tortib oldi. Shundan keyingina Haybatali uloqni taqimiga bosib olib, otini qamchilayotgan Homidbekni ko'rdi. "Yaxshi, endi undan o'zim olaman", deb o'ylab ot surmoqchi bo'ldi. Ammo uni endi yaqinlashtirmadilar. Marraga juda oz masofa qolgan uchun u shoshilar, lekin harakatlari foydasiz edi. Chavandozlar bir qiyqirishdi-yu, jim qolishdi. Haybatali uloqni marraga kim tashlaganini avvaliga bilolmadi. Oqliqlar asta tarqalishdi. To'yboshi Homidbekka to'n kiyg'izayotganda Haybatali g'alati bo'lib ketdi. Otini burib, yengil qamchi urdi. U boshqalar kabi to'yxonaga ham bormadi, ikkinchil marta tashlangan uloqqa ham qaramadi. U otini o'z holiga qo'ygan, oyog'ining zirqirab og'rishiha ham, qamchin zahridan yuzining lovillashiga ham e'tibor bermas edi. Qaerlarda yurganini, nimalarni o'ylaganini o'zi ham tuzuk-quruq bilmadi. Bir payt qarasa, ot boshini egganicha hovlisiga kirib boryapti. Hovlida kampiri, qo'lida katta tugun.

БТ "У нима?-deb so'radi Haybatali otdan tushmay.

БТ "Homidbeginingiz tashlab ketdi, mukofotingiz emish.

Haybatali engashib, tugunni kampirining qo'lidan oldi-da, otini orqaga burdi. Kampir "yana hayallab ketmang", deganicha qoldi. Haybatali Homidbekning uyiga kelib ham otdan tushmadi. Qamchin dastasi bilan eshikni taqillatdi. Yigitning otasi chiqib, odaticha tilla tishlarini ko'rsatib kuldidi-da, yoqimsiz bir mulozamat bilan ichkariga taklif qildi. Haybatali qulluq ilib, tugunni uzatdi.

БТ "Nima bu?

БТ "O'g'lingizning mukofoti, uloqda yutdi.

БТ "O'zi qani?

БТ "To'yxonada. "Buni dadamga berib qo'ying", dedi.

БТ "Obbo azamat-e, yutibdi-da, a? Sizning sabog'ingizni olgan-da.

БТ "Bunaqa mukofotni... ota o'g'il yutadi,- Haybatali shunday deb ot tizginini tortdi.

U kechki ovqat payti ham taomga qaramadi. Barvaqt joy soldirib yotdi. Sandiqni ochib, eski kiyimlarini taxlayotgan kampiriga qarab:

БТ "Solmay tur,-dedi. Keyin orqasini o'girib, ko'rpgaga burkanib oldi-da, qo'shib ko'ydi:-Rais to'yida beradigan uloqqa boshqa solimchi topibdi. Men uloqqa tusharkanman, qattiq iltimos qildi. Shunisi oxirgi marta bo'ladi... Aytganingday, salgina qaribman...